

- комбінування індивідуальних та групових форм навчання;
- ознайомлення учнів з раціональними методами пізнавальної діяльності;
- формування внутрішніх стимулів до навчання та самоосвіти;
- врахування індивідуальних психологічних особливостей кожного учня для забезпечення ефективного навчання та розвитку;
- спрямування взаємодії на усунення психічних бар'єрів між учасниками діяльності [1; 3].

Вчителю в умовах інтегрованого навчання історії необхідно не просто спрямовувати учня і давати йому готові відповіді, але спільно з ним активно досліджувати навчальні проблеми і шукати варіанти їх розв'язання. Він не виступає як єдине джерело «знань в останній інстанції», а замість цього він є посередником у процесі організації діяльності, передаючи свій досвід та вміння учневі [2].

Відповідно навчання перетворюється в співпрацю – спільну роботу вчителя та учнів з оволодіння знаннями та вирішення навчальних проблем. Таким чином, обидві сторони взаємодії є суб'єктами, тобто активними учасниками процесу навчання.

У контексті інтегрованого навчання педагог стає консультантом та помічником юного дослідника. Зокрема, вчитель може надати консультативну підтримку учням під час вивчення суперечливих історичних питань, відбору та аналізу першоджерел тощо. Вчителю також важливо заохочувати порівняльні дослідження та аналіз різних поглядів на історичні події, розвиваючи критичне мислення учнів. Системна робота вчителя у такому напрямі сприятиме формуванню в учнів вмінь інтерпретувати і зіставляти різноманітні історичні джерела, аналізувати історичні події, явища, процеси, розкривати їх значення та вплив на сьогодення у різноманітних контекстах [1; 4].

Таким чином, інтегроване навчання є складним та багатограним процесом, який потребує від вчителів високого рівня професійної компетентності, готовності до постійного навчання та інновацій, а також відкритості до співпраці та діалогу. Інтегроване навчання також надає вчителям унікальну можливість реалізувати свій творчий потенціал, зробити навчання більш захоплюючим та ефективним, а також суттєво покращити якість освіти.

Список літератури

1. Мороз П. В., Мороз І. В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/712554/>
2. Мороз І. В. Сутність інтегративного підходу навчання історії. Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», Київ, 29 березня 2021 р. (наукове електронне видання). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 135-138. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724520>
3. Мороз, П., Мороз, І. Особливості конструювання та використання інтегрованих завдань на уроках інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство. 5–6 класи». *Український Педагогічний журнал*. 2023. № 3. С. 205–216. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-205-216>
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство науки і освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>

УДК 372.893

Мороз П. В.

к. пед. н., старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інститут педагогіки НАПН України

ПРИЧИНИ ОСВІТНІХ ВТРАТ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ НАДОЛУЖЕННЯ

Освіта є основою будь-якого суспільства, оскільки її розвиток визначає майбутнє нації. Проте в Україні, як і в багатьох інших країнах світу, існує проблема освітніх втрат, яка загрожує якості та доступності освіти для всіх громадян. Пандемія COVID-19, а згодом

широкомасштабна військова агресія росії суттєво обмежили можливість дітей очно відвідувати школу і стали серйозними викликами для українських освітян. Внаслідок цих подій учні мають суттєві освітні втрати, ступінь яких важливо визначити та знайти механізми для їх компенсації.

Вважаємо, що під освітніми втратами слід розуміти будь-які втрати результатів навчання здобувачів освіти порівняно з очікуваними результатами, зазначених у навчальних програмах/освітніх стандартах. Закон України «Про освіту» визначає термін «результати навчання» як «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів» [1]. Відповідно ці компоненти важливо оцінювати і вимірювати комплексно.

Зазвичай освітні втрати виникають внаслідок значних пауз у навчанні (наприклад, через проблеми зі здоров'ям учня), неефективного викладання, тривалих непередбачуваних перерв у навчанні, пов'язаних із пандеміями, надзвичайними ситуаціями. В результаті широкомасштабного вторгнення росії освітні втрати в Україні значно зросли.

На думку дослідників, освітні втрати мають кумулятивний (накопичувальний) ефект, тому важливо своєчасно вживати заходів для їх компенсації. Зокрема, втрата лише однієї третьої року ефективного навчання в закладі загальної середньої освіти зменшить майбутні зароблені доходи учнів на 3% і знизить ВВП країн у середньому на 1,5% на решту століття [2]. За даними фахівців Світового банку, освітні втрати в Україні можуть становити більше одного року, то лише цей фактор може зменшити ВВП нашої країни в тривалій перспективі більше ніж на 4,5 % [3].

Важливо пам'ятати, що надолуження освітніх втрат в Україні не є миттєвим процесом, а вимагає довгострокової роботи та взаємодії між державними установами, освітніми установами та суспільством. З урахуванням зарубіжного досвіду та напрацювань дослідників [2-5] серед заходів, які можна розглядати як потенційні для компенсації освітніх втрат в Україні, є такі:

1. Проведення діагностичного оцінювання для визначення рівня знань та навичок учнів, а також їхніх прогалин у навчанні.

2. Адаптація та розвантаження навчальних програм за рахунок конкретизації в них очікуваних результатів та визначення ключових елементів змісту.

3. Розроблення якісного цифрового освітнього контенту з різних предметів: електронних підручників та онлайн платформ. Це дасть змогу здобувачам освіти незалежно від ситуації, у якій вони опинилися (за кордоном, тимчасово окуповані території, тривале лікування тощо), мати постійний доступ до освітніх послуг.

4. Орієнтація освітнього процесу на використання діяльнісних методів навчання та розвиток навичок XXI століття (навички самостійного навчання та співпраці, креативність, гнучкість, системне та критичне мислення тощо).

5. Організація додаткових занять, курсів, гуртків, проєктів тощо для поглиблення та розширення знань та навичок учнів, їх творчого потенціалу.

6. Методична підготовка вчителів до роботи з учнями, які мають освітні втрати.

7. Надання психологічної та соціально-емоційної підтримки учням, які пережили травматичні події, а також створення безпечного та дружнього навчального середовища.

8. Залучення батьків, громади, волонтерів, партнерів тощо до освітнього процесу, надання їм інформації, консультацій, ресурсів тощо для підвищення їхньої мотивації, відповідальності та співпраці.

9. Проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень з проблематики освітніх втрат з метою розроблення науково-методичного супроводу компенсації освітніх втрат.

Таким чином, освітні втрати можуть призвести до значних втрат у майбутньому як в житті окремої людини, так і суспільства в цілому. Відповідно, моніторинг, розроблення та впровадження механізмів компенсації освітніх втрат має стати одним із пріоритетів в освітній політиці держави.

Список літератури

1. «Про освіту», Закон України (2017) (Україна). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Hanushek, E. A., Woessmann, L. (2020). *The economic impacts of learning losses*. OECD. URL: <https://www.oecd.org/education/The-economic-impacts-of-coronavirus-covid-19-learning-losses.pdf>
3. Бичко Г., Терещенко В. (2023). *Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання*. Український центр оцінювання якості освіти. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf
4. Мороз П. Освітні втрати в Україні: аналіз викликів та шляхи їх компенсації. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта — 2023: горизонти інновацій : зб. матеріалів VII Міжнародної наукової конференції (Київ, 25 травня 2023 р.) Київ-Тернопіль, Україна: Крок. С. 174-177. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736452/>
5. Назаренко Ю. (2022). *Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації*. Cedos. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf

УДК 37.01

Павлишак Я. Я.

к. с.-г. н., доцент кафедри біології та хімії,

Мелько Ю. М.

магістр

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

**ВИКОРИСТАННЯ ЗНАТЬ ПРО ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ**

Лікарські рослини – матеріал, вивчення якого актуальним залишався у різні періоди становлення біології та наук, з якими вона пов'язана. Крім того, він є невичерпним, оскільки сьогодні стрімкий розвиток наукових технологій призвів до відкриття нових речовин та властивостей лікарських рослин. Можливість використовувати їх у народній медицині зумовила популярність серед населення усіх країн світу. Нерозривно пов'язана із розвитком інтересу учнів до того чи іншого об'єкту вивчення пізнавальна діяльність. Стверджуючи цінність пізнавального інтересу як чинника успішного перебігу процесу навчання, вчені наголошують, що під його впливом активізується пізнавальна діяльність загалом і, зокрема, психічні процеси, що покладені в основу творчості, пошуку, дослідницької діяльності [1, с. 46].

З метою розвитку інтересу до оволодіння науковими природничими знаннями можна використовувати матеріал про лікарські рослини. Знання про лікарські рослини задовольняють такі важливі дидактичні вимоги, як відповідність програмному навчальному матеріалу та віковим особливостям учнів. Відомості про лікарські рослини можна використовувати на уроках біології у 6 класі з більшістю тем. Їх можна розглядати як натуральні об'єкти, вивчення яких активізує формування в учнів біологічних понять. Важливо зазначити, що знання про лікарські рослини мають практичний характер і можуть застосовуватись у житті та побуті. У зв'язку з цим зростає методична цінність цього матеріалу, він легко сприймається та запам'ятовується учнями. Використання лікарських рослин у народній практиці є досить поширеним явищем, особливо для західних областей України. Тому передача цих знань за допомогою різних форм (урочних, позаурочних, позакласних) і методів (інтерактивні, експериментальні) навчання може бути одним із шляхів активізації пізнавальної активності учнів на уроках біології у 6 класі. Загальновідомо, що всі об'єктивно цікаві факти та явища навколишнього світу, втілені й узагальнені в знання, викликають пізнавальний інтерес учня лише тоді, коли набувають для нього практичного значення. Завдяки використанню натуральних об'єктів відкриваються широкі можливості для органічної єдності наукових знань про взаємозв'язки природи і соціальних факторів середовища [2, с.6].